

בעין חינוכית מספר 113, כ"ב באלול תשע"ב

מה בין סופרמן לחודש אלול...?

הרב יונה גודמן, ראש תחום חינוך אמוני

רוקד כנגדך ואיני יכול לנגוע בך" (מתוך סדר קידוש הלבנה) וזכו אף הם בשיעור שנועד לטהר ולרומם את מושגי אמונתם. ברם, עינינו נשואות הפעם דווקא לדרך הסתלקותו של איש החלל המיוחד הזה. ארמסטרונג נכנס לפני כמה שבועות לניתוח מעקפים, מהסוג שבארה"ב לבדה עוברים אותו חצי מיליון אנשים בשלום בכל שנה.² בתחילה הודיעו רופאיו שאף הוא עבר את הניתוח בהצלחה. דא עקא, הוא נדבק בחיידק שהרופאים לא הצליחו להתגבר עליו וכעבור כשבועיים נפטר (ז' באלול, תשע"ב). יש משהו מעורר מחשבה בסיפורו. המדע הכל-יכול שהמין האנושי פיתח הצליח להטיס את ניל לירח ובחזרה, אך קיבל תזכורת למוגבלותו כאשר לא יכול היה להתמודד עם חיידק בגודל מזערי שתקף אותו. נוכח גאוה אפשרית שממלאת את האדם עקב הצלחותיו הכבירות, באה המציאות, מעוררת אותו לענווה ומזכירה לו את שבריריות חייו וקטנותו.³

על סופרמן...

אם יורשה לנו להביע חשיבה אסוציאטיבית: מסר דומה עולה אף מסיפור חייו של דמות אמריקאית מפורסמת אחרת, הפעם בדיונית. כוונתנו לדמות הקומיקס של סופרמן שריתקה דורות של ילדים בכוחותיה העל-

על הירח...

החודש נפטר אדם שברגע מסוים בחייו עצר העולם כולו את נשימתו ועקב אחריו. כוונתנו לניל ארמסטרונג, שבשנת 1969 (תשכ"ט) היה לאדם הראשון שצעד על הירח. במבצע מדעי-טכנולוגי מדהים הצליח ארה"ב לשגר אנשים לירח, לאפשר להם לטייל על כוכב הלכת במשך שעתיים וחצי, לחזור לכדור הארץ ולנחות כאן בשלום. הישג זה של האנושות היה מרתק את העולם אילו נעשה היום, כל שכן שהוא הדהים את הכול נוכח רמת המדע והידע הטכנולוגי שרווחו לפני ארבעים שנה.

האופוריה, של האמריקאים בפרט ושל העולם בכלל, הייתה אדירה. התחושה הייתה שהאדם המודרני הוא כל יכול, שאין דבר שעומד בפני המדע והטכנולוגיה, וכי השמים הם (כבר אינם...) הגבול. במידה מסוימת, אמונה זו ביכולת האדם באה לביטוי גם במשפט האלמוות שארמסטרונג אמר בעת שדרך לראשונה על הירח, וששודר בשידור חי לאוזני העולם כולו: "זהו צעד קטן לאדם וצעד גדול לאנושות".

הסוגיה כולה מרתקת ועשויה לאפשר גם דיון חינוכי עם תלמידינו על יחסנו למחקר המדעי והישגיו. זאת ועוד, האירוע עורר בזמנו דיון אמוני חשוב. עבור יהודים פשוטים רבים המבצע האנושי המרהיב סייע לטיהור אמונתם. רבים באותה תקופה שאלו את רבותיהם אם אין במבצע משום כפירה בסדר הראוי של "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם" (תהלים קטו) ורבותיהם הסבירו להם ש"השמים" אינם העננים אלא משהו רוחני ומופשט בהרבה.¹ אחרים שאלו כיצד יוכלו להמשיך לומר נוכח הירח "כשם שאני

2 <http://hirnforschung.kyb.mpg.de/en/findings/treatments-and-therapies/heart-surgery-and-transplants.html>

3 אין כוונתנו חלילה לרמוז שארמסטרונג עצמו היה גאוותן וקיבל שיעור פרטי בענווה מאת ריבונו של עולם. ראשית, אין אנו דובריו של הקב"ה; שנית, לא הכרנו אותו ואין סיבה להניח שהוא היה אדם מתנשא. להפך, מהסיפורים שהתפרסמו עליו עולה דמות של אדם צנוע (אם כי אובהי דרשות לבטח ישימו לב למשמעות שם משפחתו: "זרוע חזקה"...). כוונתנו לתחושה האישית של הדור כולו; לגאוותנות שהישגי המדע והטכנולוגיה מעוררים אצל כולנו ובצורך בעוונה אישית.

1 ראו למשל בספרו של הרב כשר זצ"ל (תשכ"ט), "האדם על הירח", הוצאת המחבר.

מיהו המלך האמתי, "מלך עליון" שנותן לנו את הכוחות ואת השליחות.

לקראת גודל האתגר הנפשי שיופיע בדורנו, דור הבניין והשגשוג, הזהירה אותנו מראש התורה עצמה:

כי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה [...] אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְפָּנֶת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תִחָסֵר כָּל בָּהּ [...] הַשֶּׁמֶר לָךְ פֶּן תִּשְׂפַח אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ [...] פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וּבְתִים טָבִים תִּבְנֶה וְיִשְׁבַּת. וּבְקִרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבּוּ וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבּוּ לָךְ וְכָל אֲשֶׁר לָךְ יִרְבֶּה. וְרַם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים [...] וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ כֹּחִי וְעָצָם יְדֵי עֲשָׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה (דברים ח).

נגד חשש זה מצווה התורה על התודעה הנפשית שעלינו לטפח אצל צעירים ואצל מבוגרים כאחד:

וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הֵנִיךָ לָךְ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חַיִּל – לְמַעַן הִקִּים אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם בְּיָוֵם הַזֶּה.

סוף דבר, אחת הסיבות לגילויים של חוצפה וחוסר כבוד בימינו, לזלזול באחרים ואפילו אלימות, היא התחושה שאני במרכז, שיש לי אמצעים ושאיני כל-יכול.

דווקא נוכח מצב זה חשובה העשייה החינוכית בימי אלול (ולאורך השנה כולה). עשייה שמטרתה (בהקשר זה) לטפח הבנה נכונה של משמעות כוחותי ושל תפקידי בעולמי.

על חטא שִׁחְטָאנו לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רְמוֹת.
ועל חטא שִׁחְטָאנו לְפָנֶיךָ בְּעֵזוֹת מִצַּח.

אלוהינו ואלהי אבותינו,
מְלוֹךְ עַל כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ בְּכַבֻּדְךָ,
וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל הָאֶרֶץ בִּיקְרָךְ,
וְהוֹפֵעַ בְּהַדָּר גָּאוֹן עֲדָךְ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אֶרֶץְךָ,
וְיַדַּע כָּל פְּעוּל, כִּי אַתָּה פְּעַלְתָּנוּ,
וְיָבִין כָּל יְצוּר, כִּי אַתָּה יְצַרְתָּנוּ.

וְטַהַר לְבַבְנוּ לְעֲבֹדְךָ בְּאֵמֶת.

ניתן לעשות מנוי אישי (ללא עלות) על דפי 'בעין חינוכית'.
נא לפנות לשרון: sharonz@orot.ac.il.

אנושיים. סופרמן גילם את כל הטוב שאמריקה האמינה שהיא מייצגת, והקדיש את חייו למלחמה ברוע וברעים. הוא היה דמות על-אנושית, בעל יכולת לעוף, ראיית רנטגן שחדרה קירות, שמיעה למרחקים עצומים, כוח פיזי אדיר (פגזים שנורו לעברו לא שרטו אותו) ותכונות נוספות שריתקו כל ילד החולם להיות סופרמן בעצמו. אין עיינו נשואות כעת לדמותו הבדיונית, אלא דווקא לשחקן המפורסם ששיחק את סופרמן בסרטי קולנוע – קריס רייבס. הוא שיחק דמות בעלת כוחות על-אנושיים שדבר לא יכול היה לפצעו. והנה, יום אחד הוא רכב על סוסו במסגרת חייו הפרטיים. הוא נפל מהסוס, שבר את מפרקתו ונותר משותק עד סוף חייו מצווארו ומטה. הוא לא היה מסוגל להניע אפילו אצבע קטנה וכדי להסיע את כיסא הגלגלים שלו הוא נאלץ לנשוף לתוך קש שחובר לתוכנת מחשב. קשה אף כאן שלא להרהר על הפער בין הדמות הכל-יכולה שהוא גילם ובין האופן שבו סיים את חייו.⁴

עלינו...

מצד אחד, תחושת המסוגלות של האדם המודרני מובנת. אכן קומתו של האדם שנברא בצלם הולכת ומתגלה יותר ויותר בדורנו, דור של גאולה. מצד שני, מציאות זו, של דור החי בשפע ובתחושת מסוגלות עצמית גבוהה היא מסוכנת ועלולה להביא לגאוותנות ולשכחת ה'. המתח בין שני צדדיו של האדם בוטא היטב על ידי דוד המלך בשני פסוקים צמודים, כשהראשון מבטא את שפלותו והשני את גדלותו:

**מֶה אָנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרוּנוּ וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדוּנוּ.
וּתְחַסְרוּהוּ מְעַט מֵאַלְהִים וְכְבוֹד וְהָדָר תַּעֲטֹרְהוּ**
(תהלים ח).

דווקא בדור רב-הישגים כשלנו נדרשים כולנו לטפח תודעה דו-קוטבית זו אצלנו ואצל תלמידינו. בעידן שבו יש בביתו של כל ילד מחשב(ים) ומזגנים, בעידן של ריבוי מכונות וסמרטפונים, אין זה פלא שכל צעיר מכנה את עצמו "מלך" (וחותם "דני המלך"). מסופקני אם לפני מאתיים שנה ילדי ישראל שחיו בדלות הגלות כינו את עצמם "מלך". משימתנו החינוכית, לאורך השנה כולה, אך בפרט בימי התשובה והתיקון, היא ללמד את עצמנו ואת תלמידינו לשמוח בכוחות שמתגלים בנו, במישור אישי ולאומי, בדור של גאולה. אך בו-זמנית, עלינו לזכור וללמד

4 שוב, אין הכוונה לומר משהו על אישיותו, אלא למסר שאנו יכולים להפיק מהתהפוכה הקיצונית בחייו.